

Ιστορικό υπόβαθρο-αναδρομή: Σίβυλλα Μέριαν (Sibylla Merian)

Η Σίβυλλα Μέριαν (Sybilla Merian) γεννήθηκε σε μια εποχή που αναγνωρίστηκε ως μια ανάδυση σε μια νέα ιστορική περίοδο, όχι μόνο από τους σημερινούς ιστορικούς, αλλά και από τους τότε. Έβλεπαν τους εαυτούς τους να περιβάλλονται από ζωντανές ιδέες, νέα γνώση και ανατροπές σε πολλούς τομείς. Η κοινωνική αλλαγή στις αρχές της σύγχρονης εποχής, ιδιαίτερα το Μπαρόκ οδήγησε σε ένα μεγάλο ενδιαφέρον για το εξωτικό, το θαυματουργό και με την κυριολεκτική του έννοια, το αξιοσημείωτο. Αν και ήταν πολλές οι αιτίες, δεν ήταν καθόλου θρησκευτικές. Καθένας θα μπορούσε να αναγνωρίζει τις αρχές της δημιουργίας σε κάθε κομμάτι του. Αυτό θα μπορούσε να εκφραστεί με τον όρο του Μακρόκοσμου στον Μικρόκοσμο.

Κατά συνέπεια, ένας μεγάλος αριθμός από τα λεγόμενα «προθήκες θαυμάτων» ή «προθήκες από παράδοξα» σχηματίστηκαν, και είναι σε κάποιο βαθμό οι πρόγονοι των σύγχρονων μουσείων.

Διαφέρουν από τις μεσαιωνικές προθήκες επειδή περιέχουν αντικείμενα μικρής οικονομικής αξίας, αλλά υψηλής εκτίμησης. Αρχικά είχαν συλλεγεί πολύτιμα μέταλλα, κοσμήματα, μαργαριτάρια, κ.λ.π. Κομμάτια που έχουν αξία αν και ήταν ακατέργαστα.

Ωστόσο, κομμάτια της Αναγεννησιακής τέχνης, ταριχευμένα ζώα, μηχανές, αποξηραμένα φυτά, οπτικές συσκευές, κ.λπ. (που δεν έχουν κατ' ανάγκη μια υλική αξία) συλλέχθηκαν και εκτέθηκαν στις προθήκες.

Αυτές οι προθήκες βρέθηκαν με διαφορετικά χαρακτηριστικά. Ήταν προθήκες που εκτίθετο το κύρος της αριστοκρατίας (π.χ. των Μεδίκων), αλλά και συλλογές των μελών της Δημοκρατίας των γραμμάτων, όπως αυτές του Ιησουίτη Αθανασίου Κίρχερ (Athanasius Kircher) ή του Νταν Ολ Ουόρμ (Dane Ole Worm). Επιπλέον υπήρχαν επίσης συλλογές για εκπαιδευτικούς σκοπούς, όπως αυτές του Franckesche Stiftungen

Εικόνα 1: Προθήκη του Όλε Γουόρμ (Ole Worm). Πηγή: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Musei_Wormiani_Historia.jpg, πρόσβαση: 06-03-2013

στο Χάλ (Halle) (Γερμανία).¹

Κάποια προσοχή πρέπει να δοθεί στη συλλογή του προαναφερόμενου Αθανασίου Κίρχερ. Έως τα μέσα του 17ου αιώνα, είχε ιδρύσει το μεγαλύτερο και πιο γνωστό γραφείο για τα θαύματα της εποχής. Ήταν ο τόπος για να κάνουν οι ευγενείς και οι λόγιοι ένα ταξιδάκι στη Ρώμη.

Με τη θέση του στο Collegium Romanum, το διάσημο κολέγιο Ιησουιτών, ο Κίρχερ ήταν στο κέντρο ενός από τα πιο ισχυρά επιστημονικά και πολιτικά δίκτυα στον κόσμο. Με το αίτημά της για ενεργό εκχριστιανισμό, η εκκλησία έστειλε μοναχούς ως ιεραπόστολους σε όλο τον τότε γνωστό κόσμο, ακόμη και σε μέρη που δεν είχαν ακόμη ανακαλυφθεί.

Ειδικά οι Ιησουίτες, οι οποίοι είδαν τους εαυτούς τους ως την αιχμή του δόρατος της αντιμεταρρύθμισης, ήταν ενεργοί όχι μόνο στην Ευρώπη αλλά και στην Αφρική, την Κίνα και την Αμερική. Πληροφορίες σχετικά με όλες αυτές τις χώρες, το πολιτιστικό, επιστημονικό και τεχνολογικό τους επίπεδο, και φυσικά για τη χλωρίδα και την πανίδα στάλθηκαν στη Ρώμη. Εκτός από γραπτές εκθέσεις έστειλαν πορσελάνη, ταριχευμένα ζώα, φυτά ή τουλάχιστον απεικονίσεις τους. Όλα αυτά τα αντικείμενα και

Εικόνα 2: Η Σίβυλλα Μέριαν σε γερμανικό γραμματόσημο των 500 DM. Πηγή: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Merian_500DM.jpg, πρόσβαση: 06-03-2013

¹ Δείτε Grote, *Μακρόκοσμος στο Μικρόκοσμο*.

² Δες Findlen, *Athanasius Kircher*.

τις πληροφορίες, στο βαθμό που αυτό ήταν ενδιαφέρον για τους μελετητές, συσσωρεύτηκαν στο γραφείο του Αθανάσιου Κίρχερ, που έγραψε (και δημοσίευσε) γι' αυτό και το συμπεριέλαβε στην προθήκη του.

Η ιδιαίτερη αδυναμία για την Κίνα κατά τη Μπαρόκ περίοδο, για παράδειγμα, πυροδοτήθηκε τουλάχιστον από το βιβλίο του Κίρχερ «China Illustrata». Το βιβλίο αυτό περιέχει μια πολύχρωμη περιγραφή της Κίνας και του πολιτισμού της. Από μια σύγχρονη άποψη, η εικόνα ήταν αρκετά διαστρεβλωμένη. Το ότι ο Kircher είχε μόνο γραπτά αρχεία και κάποια αντικείμενα, δεν αποτελεί έκπληξη.²

Συχνά τα αντικείμενα περνούσαν από πολλά χέρια πριν να ενσωματωθούν σε μια συλλογή. Αυτό άνοιξε την πόρτα για λάθη και απάτες που μπορεί να φαίνονται αρκετά περίεργα από μια σύγχρονη σκοπιά. Για παράδειγμα, τα οστά του Narwhal αναγνωρίστηκαν ως τα κέρατα του μονόκερου. Συχνά είχαν εκτεθεί, τοποθετημένα σε ένα βαλσαμωμένο πόνυ. Οι σκελετοί των γοργονών θα μπορούσαν να βρεθούν, καθώς και

άλλο λάθος αφορούσε το παραδεισένιο πουλί. Για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα είχε υποθεθεί ότι δεν είχε πόδια. Οι Ευρωπαίοι συλλέκτες ξεγελάστηκαν από το έθιμο των ιθαγενών κυνηγών να κόβουν τα πόδια πριν να ταριχεύσουν το σώμα.³

Εκτός από τα νεκρά ζώα και φυτά, τα ζωντανά φυτά είχαν μεγάλο ενδιαφέρον. Στα τέλη του 17^{ου} αιώνα υπήρχε μια αιφνίδια μαζική ζήτηση για τουλίπες στην Ολλανδία. Ακόμη και για τους πλούσιους, ήταν εύκολο να καταλήξουν σε πτώχευση αναπτύσσοντας μια εμμονή για τις τουλίπες.⁴

Η έρευνα και η περιγραφή των εντόμων ήταν μια αρκετά νέα περιοχή για τους φιλοσόφους της φύσης. Τα πρώτα βιβλία που ασχολούνται αποκλειστικά και μόνο με τα έντομα δεν είχαν δημοσιευθεί πριν από το τέλος του 16ου αιώνα. Πολύ λίγα βιβλία είχαν τόσο μεγάλη επιτυχία, όπως αυτά της Σίβυλλα Μέριαν.

Ένα από τα πιο αναγνωρισμένα βιβλία για τα έντομα είχε πολλούς πατέρες. Στα τέλη του 16ου αιώνα ο Άγγλος γιατρός Τόμας Μόφετ (Thomas Moffet), (επίσης Mouffet και Muffet) συνέταξε ένα βιβλίο με έντομα χρησιμοποιώντας διάφορες δημοσιευτές πηγές. Ωστόσο δεν μπορούσε να το εκδώσει. Εμφανίστηκε 30 χρόνια μετά το θάνατό του, δημοσιευμένο από τον διάσημο γιατρό Θεοντόρ ντε Μαγιέρν (Théodore de Mayerne). Στην πρώτη σελίδα του βιβλίου με τίτλο «Theatrum Insectorum» (Θέατρο των Εντόμων), μπορεί κανείς να βρει τα ονόματα των Κόνραντ Γκέσνερ (Conrad Gesner), Έντουρντ Γουότον (Edward Wotton) και Τόμας Πέννι (Thomas Penny). Οι Γκέσνερ και Γουότον είχαν ήδη πεθάνει στα μέσα του 16ου αιώνα. Αυτό σημαίνει ότι το έργο του 1634 περιείχε πληροφορίες που είχαν αποκτηθεί κάποιες γενιές νωρίτερα. Αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως ένδειξη ότι μόνο πολύ λίγοι άνθρωποι ασχολούνταν με την παρατήρηση των εντόμων, ιδιαίτερα με τα ολομεταβολικά (holometabolic) έντομα. Έως τα μέσα του 17ου αιώνα μπορεί κανείς να βρει έναν αυξανόμενο αριθμό των δημοσιευμένων έργων για τα έντομα.

Για να δώσω ένα παράδειγμα, ο Τζών Σάμενταμ (Jan Swammerdam), ένας Ολλανδός λόγιος, έγραψε το 1669 το βιβλίο «Historia Insectorum Generalis» (Γενική Ιστορία των Εντόμων) όπου αναφερόταν στη μετατροπή των εντόμων από το αυγό στην προνύμφη και τελικά στα ανεπτυγμένα έντομα. Ήταν από τους πρώτους που χρησιμοποίησαν οπτικό εξοπλισμό, όπως μεγεθυντικούς φακούς και μικροσκόπια για

Εικόνα 2: Αρχική σελίδα του βιβλίου του Μόφετ.

Πηγή:

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Theater_of_Insects.jpg, πρόσβαση: 06-03-2013

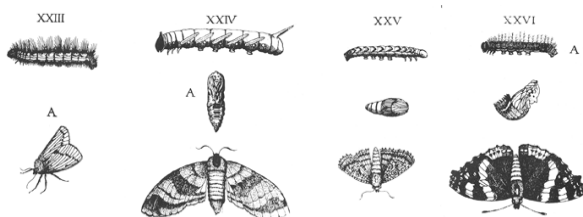
οστά από γίγαντες (απολιθωμένα οστά). Ένα

² Δες Findlen, Athanasius Kircher.

³ Findlen, "Φυσική Ιστορία", 456.

⁴ Kerner, Κουκούλια μεταξοσκωλήκων.

παρατήρηση. Η μεταμόρφωση των εντόμων ήταν ένα θέμα του Ζαν Γκόνταρτ (Johannes Goedaert) καθώς και του Σάμερνταμ. Ο Γκόνταρτ

Εικόνα 4: Πίνακας από τη «μεταμόρφωση» του Γκόνταρτ.

Πηγή:

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Geodart_Metamorphosis_1663.png, πρόσβαση: 06-03-2013

δημοσίευσε ένα βιβλίο αποκλειστικά αφιερωμένο σε αυτό το μετασχηματισμό, το «Metamorphosis Et Historia Naturalis Insectorum» (Μεταμόρφωση και Φυσική Ιστορία των Εντόμων), το οποίο δημοσιεύθηκε το 1662.

Αλλά ήταν ο Φραντσέσκο Ρέντι (Francesco Redi), ο πρώτος που δείχνει, ότι δεν υπάρχει τέτοιο πράγμα όπως αβιογένεση, δηλαδή δημιουργία των εντόμων από το τίποτα. Διεξάγωντας πειράματα με καλυμμένο και ακάλυπτο κρέας έδειξε ότι τα έντομα εμφανίστηκαν μόνο εκεί όπου είχαν αφήσει από πριν τα αυγά τους.

Χωρίς αμφιβολία η Σίβυλλα Μέριαν δεν ήταν η πρώτη που παρατήρησε τη μεταμόρφωση των εντόμων, αλλά αυτό δεν μπορεί να μειώσει τα επιτεύγματά της. Ήταν από τους πρώτους που παρατήρησε τη σημασία των συγκεκριμένων φυτών ξενιστών για τα έντομα. Ίσως ακόμα πιο σημαντικό είναι η εξαιρετικά υψηλή ποιότητα των εικόνων της και μαζί με αυτό η ακρίβεια των παρατηρήσεων της. Όπου ήταν δυνατόν ζωγράφιζε τα ζωντανά έντομα και δεν περιοριζόταν στα νεκρά έντομα από τις διάφορες συλλογές.

Τα έργα της Sibylla Merian έτυχαν πολύ θετικής υποδοχής από τον κόσμο των γραμμάτων. Όπως επισημαίνει η ιστορικός Londa Schiebinger, υπήρχαν επίσης πολύ λίγες δυσaráσκειες λόγω του γυναικείου φύλου της μέχρι τον 19ο αιώνα. Δεν είναι τυχαίο ότι οι περισσότεροι από τους προαναφερθείσες μελετητές ήταν γιατροί. Η μελέτη της ιατρικής ήταν η μόνη ακαδημαϊκή επιστήμη, που εξασφάλιζε την κατανόηση της φύσης και της φυσικής ιστορίας.

Στην περίπτωση αυτή, τίθεται το ερώτημα, πώς μια γυναίκα χωρίς τίτλους, γεννημένη και μεγαλωμένη στο σπίτι ενός τεχνίτη και μάστορα βρήκε το δρόμο της προς την φυσική ιστορία. Η απάντηση είναι, σίγουρα, πολύπλευρη. Δύο πτυχές φαίνεται να έχουν μεγάλη σημασία.

Από τη μία πλευρά, οι κάμπιες, οι μεταξοσκώληκες για να είμαστε ακριβείς, ήταν οικονομικά ενδιαφέρουσες. Από τη γνώση της προέλευσης του μεταξιού προέκυψε η επιθυμία για ευρωπαϊκή καλλιέργεια μεταξοσκώληκα. Κάποιος μπορεί να υποθέσει ότι η Sibylla Merian επισκέφθηκε ένα τέτοιο σταθμό αναπαραγωγής. Αργότερα πάντα ενδιαφέρονταν για μια εναλλακτική λύση για το μεταξοσκώληκα.⁵

Από την άλλη πλευρά ήταν η κόρη ενός διάσημου χαρακτή και πήρε μια πρώτη επαγγελματική κατάρτιση στο εργαστήριο του πατριού της, ο οποίος εργάστηκε ως ζωγράφος και χαρακτή. Οι χαρακτές και οι εικονογράφοι ήταν περιζήτητοι τον 17^ο αιώνα για την παραγωγή βιβλίων. Ωστόσο, εκείνη την περίοδο, η ζωγραφική από τη φύση και όχι από μια περιγραφή ήταν αρκετά σημαντική. Ως εκ τούτου, η προσεκτική παρατήρηση και η ζωγραφική από τη φύση ήταν μέρος της εκπαίδευσής της.

Often the engravers were not only contractors but publishers on their own risk. This often led to alterations in the books of scholars to match the assumed taste of the Συχνά οι χαρακτές δεν ήταν μόνο εργολάβοι αλλά και εκδότες με δική τους

Εικόνα 5: Πίνακας 23 από το βιβλίο της Μέριαν «Metamorphosis insectorum Surinamensium».

Πηγή: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Merian_Metamorphosis_XXIII.jpg, πρόσβαση: 06-03-2013

ευθύνη. Αυτό συχνά οδήγησε σε αλλαγές και

⁵ Kerner, κουκούλια μεταξοσκώληκων.

τροποποιήσεις στα βιβλία των μελετητών για να ταιριάζουν με τις υποτιθέμενες προτιμήσεις της εποχής.⁶

Ο πατέρας της Μέριαν για παράδειγμα, δημοσίευσε ένα βιβλίο για τα λουλουδία. Το ίδιο έκανε και η κόρη του μερικές δεκαετίες αργότερα. Τα βιβλία αυτά δεν χρησιμεύουν μόνο ως εγχειρίδια, αλλά έχουν στόχο και την απόλαυση των αναγνωστών. Το βιβλίο της Σίβυλλα Μέριαν ονομάζονταν *Blumenbuch* (Βιβλίων των λουλουδιών) είχε ως στόχο, να είναι ένα διάγραμμα κεντήματος για τα γυναικές της ανώτερης τάξης.

Κάποιος μπορεί να συμπεράνει η Σίβυλλα Μέριαν είχε μια καλή βάση για να ξεκινήσει με την έρευνα των φυτών και εντόμων. Ειδικά το Άμστερνταμ ως τόπος κατοικίας στα τελευταία της χρόνια ήταν το ιδανικό μέρος. Οι Κάτω Χώρες ήταν από τις κορυφαίες ναυτικές δυνάμεις της εποχής και ένα από τα πιο σημαντικά σημεία συναλλαγών για τα εμπορεύματα από την Αμερική. Ως εκ τούτου, ήταν δυνατό για την ίδια να πάει στο Σουρινάμ την Ολλανδική αποικία στην Αμερική. Ο βασικός λόγος για τον οποίο έκανε αυτό το ταξίδι, στο οποίο συνοδευόταν από τη μεγαλύτερη κόρη της, ήταν να μελετήσει τις πεταλούδες και τη μεταμόρφωσή τους.

Τα εμπορεύματα από άλλες ηπείρους, δεν ικανοποιούσαν μόνο την περιέργεια της εποχής, αλλά ήταν επίσης οικονομικά σημαντικά. Η αναζήτηση για θεραπείες για τις νέες ασθένειες που εμφανίστηκαν στις αποικίες ήταν μεγάλης σημασίας για τις αποικιακές αυτοκρατορίες. Αυτά τα φυτά θα μπορούσαν επίσης να δημιουργήσουν μεγάλα κέρδη στον παλιό κόσμο. Ως παράδειγμα μπορούμε να πάρουμε το κακάο, που ήρθε ως ένα ιατρικό τονωτικό στην Ευρώπη και στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκε ως ρόφημα.

Φυσικά ο γηγενής πληθυσμός δεν ήταν πρόθυμος να συνεργαστεί με τους καταπιεστές του.

Θα μπορούσαν να πιεστούν για να εργαστούν, αλλά όχι για να αποκαλύψουν τις γνώσεις τους.

Η Sibylla Merian ήταν μία από τους λίγους φυσιοδίφες που έκανε τους φίλους με τμήματα του γηγενούς πληθυσμού.⁸

Αργότερα επέκρινε την καταστολή του φυσικού πληθυσμού από τους αποικιακούς κυρίαρχους.⁹

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι η όρεξη για νέες γνώσεις είχε τα όρια της. Κάποιες γνώσεις δεν ήταν κατάλληλες για μεταβίβαση στα μάτια των περισσότερων συγγραφέων. Οι γηγενείς θα μπορούσαν να αποτρέψουν την εγκυμοσύνη και να προκαλέσουν αποβολή για παράδειγμα, χρησιμοποιώντας κάποια φυτά. Μία από τις πολύ λίγες αναφορές σχετικά με αυτό γράφτηκε από τη Σίβυλλα Μέριαν. Αν και δεν ήταν η μόνη που το ανέφερε, η γνώση δεν μεταφέρθηκε στην Ευρώπη. Κάποιος μπορεί να συμπεράνει ότι το Μπαρόκ ήταν μια εποχή όπου ήταν δυνατό για τις γυναίκες να συμμετέχουν στην επιστήμη, αλλά ως παθητικές καταναλώτριες ως επί το πλείστον.

Βιβλιογραφία

Balsiger, Barbara Jeanne. *The Kunst- und Wunderkammern: a catalogue raisonné of collecting in Germany, France and England, 1565 - 1750* / by Barbara Jeanne Balsiger. Ann Arbor, Mich: University Microfilms, 1971.

Bepler, Jill, Jochen Bepler, Herzog Braunschweig-Lüneburg-Bevern, Barocke Sammelust (1988. 05.28-10.30 : Wolfenbüttel), und Ausstellung. Herzog August Bibliothek (1988. 05.28-10.30 : Wolfenbüttel). *Barocke Sammelust*. Ausstellungskataloge der Herzog-August-Bibliothek ; 57 Ausstellung. Weinheim: VCH, Acta humaniora [in Komm.], 1988.

Bredenkamp, Horst, und Ausstellung Theater der Natur und Kunst - Theatrum Naturae et Artis. Wunderkammern des Wissens (2000. 12.10-2001.03.04 : Berlin). *Theater der Natur und Kunst: Katalog*. Theater der Natur und Kunst : Wunderkammern des Wissens; eine Ausstellung der Humboldt-Universität zu Berlin; 10. Dezember 2000 bis 4. März 2001, Martin-Gropius-Bau, Berlin = Theatrum naturae et artis / hrsg. von Horst Bredenkamp. Berlin: Henschel, 2000.

Buberl, Brigitte, Ausstellung „Palast des Wissens. Die Kunst- und Wunderkammer Zar Peters des Großen“ (2003. 01.25-04.21 : Dortmund), und Ausstellung „Palast des Wissens. Die Kunst- und Wunderkammer Zar Peters des Großen“ (2003. 08.01-11.16 : Gotha). *Palast des Wissens : die Kunst- und Wunderkammer Zar Peters des Großen Beiträge*. Palast des Wissens : die Kunst- und Wunderkammer Zar Peters des Großen; [Beitragsband zur Ausstellung „Palast des Wissens. Die Kunst- und Wunderkammer Zar Peters des Großen“, Museum für Kunst und Kulturgeschichte der Stadt Dortmund, 25. Januar 2003 - 21. April 2003, Schlossmuseum Gotha, Gothaer Kulturbetriebe, 1. August 2003 - 16. November 2003] / hrsg. von Brigitte Buberl ... ; Bd. 2. München: Hirmer, 2003.

Findlen, Paula. „Anatomy theaters, botanical gardens, and natural history collections“. In *The Cambridge history of science; Vol. 3: Early modern science*, herausgegeben von Katharine Park. Cambridge: Cambridge Univ. Press., 2006.

———. *Athanasius Kircher : the last man who knew everything*, o. J.

⁶ Johns, „Καφετέριες και καταστήματα εκτύπωσης“.

⁷ Kerner, *κουκούλια μεταξοσκωλήκων*.

⁸ Schiebinger, „Επιστημονικές ανταλλαγές το 18^ο αιώνα“; Schiebinger, „West Indian Abortifacients and the Maikin of Ignorance“.

⁹ Schiebinger, „West Indian Abortifacients and the Maikin of Ignorance“, 150.

- . „Natural history“. In *The Cambridge history of science; Vol. 3: Early modern science*, herausgegeben von Katharine Park. Cambridge: Cambridge Univ. Press., 2006.
- . „Scientific spectacle in Baroque Rome : Athanasius Kircher and the Roman College“. *Jesuit science and the Republic of Letters* (2003): 225.
- Fischer, Lili, und Ausstellung Kleine Wunderkammern (1990. 02.16-03.16 : Delmenhorst). *Kleines Wunderkammer-Verzeichnis*. Delmenhorst, 1990.
- González-Palacios, Alvar, und Exhibition (1981. 06.10-07.31 : London). *Objects for a Wunderkammer; Works of art*. London: Colnaghi, 1981.
- Grote, Andreas. *Macrocosmos in Microcosmo: Die Welt in der Stube - Zur Geschichte des Sammelns 1450 - 1800*. 1994. Aufl. VS Verlag für Sozialwissenschaften, 1994.
- Johns, Adrian. „Coffeehouses and print shops“. In *The Cambridge history of science; Vol. 3: Early modern science*, herausgegeben von Katharine Park. Cambridge: Cambridge Univ. Press., 2006.
- Kerner, Charlotte. *Seidenraupe, Dschungelblüte*. 2., in der Ausstattung veränd. Aufl., 11. - 13. Tsd. Weinheim: Beltz und Gelberg, 1995.
- Kramer, Mario. *Die letzten Wunderkammern*. Sammeln als Institution, 2006.
- Müller-Bahlke, Thomas J, und Klaus E Göltz. *Die Wunderkammer : die Kunst- und Naturalienkammer der Franckeschen Stiftungen zu Halle (Saale)*. Halle/Saale: Verl. d. Franckeschen Stiftungen, 1998.
- Putscher, Marielene. *Ordnung der Welt und Ordnung der Sammlung: : Joachim Camerarius und die Kunst- und Wunderkammern des 16. und frühen 17. Jahrhunderts / von Marielene Putscher*, 1974.
- Schaukal, Barbara, Werner Nekes, und Ausstellung „Die Wunderkammer des Sehen - Aus der Sammlung Werner Nekes“ (2003. 11.07-2004.03.21 : Graz). *Wunderkammer des Sehens*. 1. Aufl. Graz: Landesmuseum Joanneum, 2003.
- Scheicher, Elisabeth, und Christian Brandstätter. *Kunst- und Wunderkammern der Habsburger*. Wien [u.a.]: Molden, 1979.
- Schiebinger, Londa. „Scientific Exchange in the Eighteenth-Century Atlantic World“. In *Ethik – Geschlecht – Medizin. Körpergeschichten in politischer Reflexion*, 41–69. Berlin: LITVerlag, 2010.
- . „West Indian Abortifacients and the Making of Ignorance“. In *Agnotology : the making and unmaking of ignorance*. Stanford Calif.: Stanford University Press, 2008.
- Schlosser, Julius von. *Kunst- und Wunderkammern der Spätrenaissance*. 2., durchges. u. verm. Aufl. Braunschweig: Klinkhardt & Biermann, 1978.

Seipel, Wilfried, Gerhard Stradner, Karin Zeleny, und Ausstellung „Für Aug' und Ohr“ (1999. 07.07.-10.31 : Wien). *Für Aug' und Ohr:: Musik in Kunst- und Wunderkammern ; eine Ausstellung des Kunsthistorischen Museums Wien*. Wien: Kunsthistorisches Museum [u.a.], 1999.

Κείμενο: Timo Engels

Μετάφραση στα ελληνικά: Μύρωνας Μαυρογιαννάκης

Το Ιστορικό υπόβαθρο-αναδρομή Σίβυλλα Μέριαν γράφτηκε από τον Timo Engels **με την Υποστήριξη της** Ευρωπαϊκής Επιτροπής (έργο: 518094-LLP-1-2011-1-GR-COMENIUS-CMP) **και του Πανεπιστημίου του** Φλένσμπουργκ της Γερμανίας. Η δημοσίευση αυτή **αντανακλά τις απόψεις του συγγραφέα και μόνον και η** Επιτροπή **δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για οποιαδήποτε** χρήση των πληροφοριών που αυτή περιέχει.